

Львівський національний університет імені Івана Франка
Кафедра теорії та історії політичної науки

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Декан філософського факультету Лисак М. К. Рижак Л. В.
«21» / «09» 2022р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Політичні аспекти мультикультуралізму»
(назва навчальної дисципліни)

галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»
спеціальність 052 «Політологія»
факультет Філософський
рівня вищої освіти Другий (магістерський)

Львів – 2022

Робоча програма навчальної дисципліни «**Політичні аспекти мультикультуралізму**» для студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 052 «Політологія». – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2022. – 23 с.

Розробник :Вдовичин Ігор Ярославович, доктор політичних наук, професор, професор кафедри теорії та історії політичної науки

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри теорії та історії політичної науки філософського факультету (протокол № 1 від «31» серпня 2022 р.)

Завідувач кафедри теорії та історії політичної науки

 (проф. Шипунов Г.В.)

«31» 08 2022 року

Схвалено Вченою радою філософського факультету.

Протокол № 21/1 від «21» 09 2022 року

Голова Вченої ради

 (доц. Рижак Л. В.)

«21» 09 2022 року

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		Денна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»	Вибіркова дисципліна циклу професійної та практичної підготовки
	Спеціальність 052 «Політологія»	
Модулів – 1		<i>Рік підготовки:</i>
Змістових модулів – 1		1-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання – немає		<i>Семестр</i>
Загальна кількість годин – 120		2-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 самостійної роботи студента – 5,5	Освітньо-кваліфікаційний рівень: другий (магістерський)	<i>Лекції</i>
		16 год.
		<i>Практичні, семінарські</i>
		16 год.
		<i>Лабораторні</i>
		0 год.
		<i>Самостійна робота</i>
88 год.		
<i>Індивідуальні завдання: 0 год.</i>		
<i>Вид контролю: залік</i>		

Співвідношення кількості годин аудиторних занять (лекційних, практичних і семінарських) до кількості годин самостійної й індивідуальної роботи становить: для денної форми навчання – 1/ 2,75

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна «Політичні аспекти мультикультуралізму» – це вибіркова навчальна дисципліна циклу професійної та практичної підготовки, яка вивчається студентами-магістрами першого року навчання спеціальності 052 «Політологія». Навчальний курс розрахований на 120 години і вивчається в другому семестрі магістратури. Дисципліна є складовою частиною вивчення й освоєння теорії та історії політичної науки в рамках відповідної внутрішньої спеціалізації. У структурі годин курсу виокремлено такі складові: лекційні заняття – 16 год.; семінарські заняття – 16 год., самостійні завдання – 88 год.

Навчальна дисципліна «Політичні аспекти мультикультуралізму» присвячена проблематиці теорії та практиці мультикультуралізму. Відповідною поєднує теоретичні аспекти та накопичений політичною практикою емпіричний матеріал. Представлений курс розроблено як крос-дисциплінарний, зокрема на стику політології (теорії та історії політичної науки), психології, політичної історії та культури. У *вступній частині* дисципліни заплановано ознайомлення студентів з призначенням та специфікою політичних аспектів мультикультуралізму, а також із сутністю застосування теоретичних ідей у політичній практиці та зворотного зв'язку - від практики до теорії. Відтак студенти будуть ознайомлені зі сутністю, особливостями як теоретичних засад мультикультуралізму так і практичними результатами їх реалізації в політичну практику. Своєю чергою, в *основній частині* дисципліни увагу буде приділено проблематиці теоретичних дискусій щодо підходів до питання мультикультуралізму, ролі цінностей та історичного минулого та результатах реалізації теоретичних концептів у практику діяльності різних країн. Розкривається практика певних ідей мультикультуралізму в історичній практиці, ще до появи відповідного теоретичного концепту. *Методологічно* дисципліна комбінує історичний, інституціональний, нормативно-ціннісний, біхевіоральний та соціологічний підходи. Саме завдяки доволі широкій методології забезпечується максимальну всебічність й охоплюваність поставлених навчальних завдань. *Емпірично* же більшість запропонованих тем обговорюватимуться в ракурсі політичних практик різних країн в їх історичному співставленні і розвитку та загалом політичного процесу. В науковому контексті навчальна дисципліна постає механізмом диверсифікації і поглиблення (звуження) сфери наукового політологічного аналізу тощо.

Курс складається з одного *змістовного модуля*, хоча він і поділяється на вступну та основну частини. У вступній частині буде розглянуто сутність мультикультуралізму у політології, і доцільність виокремлення такого нового напрямку політичної науки, як мультикультуралізм. Як наслідок, увагу буде сфокусовано на сутності, особливостях і практиці мультикультуралізму, його складових – як теоретичних, так і емпіричних. Своєю чергою, в основній частині буде розглянуто такі тематичні блоки, як: проблема мультикультуралізму та підстави її політологічного дослідження, передумови формування концепту мультикультуралізму, аксіологічний підхід до мультикультуралізму, політичні ідеї мережевого аналізу і мультикультуралізм, постмодернізм та мультикультуралізм, методологічні основи дослідження ідентичності, фактори політичної ідентифікації.

Також привернуто увагу до практики формування полікультурного суспільства в контексті теорії мультикультуралізму та зміни обумовленні реаліями втілення. Що у свою чергу обумовлює розкриття Демократизації як частини концептуальної моделі мультикультуралізму, онтологічних та аксіологічних вимірів мультикультуралізму, проблеми інституту громадянства у європейських мультикультурних державах, взаємозв'язку глобалізації і мультикультуралізму.

Метою вивчення вибіркової дисципліни «Політичні аспекти мультикультуралізму» - усебічне ознайомлення з концептуальним виміром політики мультикультуралізму, аналіз її як моделі суспільного розвитку, спрямованої на забезпечення мирного співіснування спільнот – представниць різних культур. Навчальна дисципліна «Політичні аспекти

мультикультуралізму» покликана забезпечення оволодіння студентами основними інтелектуальними напрацюваннями у сфері політичних ідей щодо неконфліктного співбуття спільнот із відмінними культурно-історичними та релігійними традиціями, продемонструвати взаємозв'язок між теоретичними напрацюваннями та політичною практикою, значимість теоретичних ідей у будівництві політичних і правових інститутів, у формуванні усвідомленого сприйняття важливості ідей толерантності, міжкультурної комунікації як інструменту забезпечення прав і свобод людини.

Методологічний акцент – обґрунтування принципів взаємозбагачення, компліментарності, підтримання національно-культурного різноманіття. Також розуміння неминучості культурної та політичності напруженості між різними національними спільнотами, що прагнуть зберегти свою ідентичність та самобутність.

Завдання курсу:

- визначити сутність/особливості й значення теорії мультикультуралізму у політології;
- окреслити сутність, особливості і параметри практики реалізації мультикультуралізму у політиці різних країн;
- схарактеризувати особливості й різновиди застосовуваних концептів мультикультуралізму у політичній практиці;
- означити рамки й умови успішної реалізації концепту мультикультуралізму;
- проінтерпретувати логіку як теоретичних концептів так і практику їх реалізації та адаптації, у відповідності до прийнятих політичних рішень;
- прищепити знання про результати втілення концепту мультикультуралізму та їх вплив на сфери політичної та культурної поведінки, вибори і голосування;
- виявити параметри взаємодії мультикультуралізму з ідентичністю та етнічністю у політиці;
- означити рамки вивчення та аналізу мультикультуралізму на політичну реальність, межі гнучкості та опірності традиційної системи політичних та культурних цінностей.

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Політичні аспекти мультикультуралізму» студент буде:

Знати:

- мотиви, час і обставини формування політики мультикультуралізму, авторів її проекту та реципієнтів результатів ухвалених рішень; концепції вчених, котрі забезпечили для неї теоретичне підґрунтя;
- альтернативні підходи у рамках концептуалізації мультикультурності – моделі «melting pot» («плавильного казанка») та «salad-bowl» («салатної миски»);
- витоки кризи політики мультикультуралізму, причини виникнення явища «мускулистого лібералізму»;

Вміти:

- розрізняти принципи уніфікації / асиміляції та збереження культурної ідентичності / творення поліцивілізаційної мозаїки;
- відслідковувати генезу мультикультуралізму, трактувати її історичну та філософську основу – від імперіалізму, колоніалізму до космополітизму, ліберального універсалізму, інтернаціоналізму, цивілізаційного плюралізму;
- здійснювати спектральний аналіз тлумачень мультикультуралізму та механізмів його практичної реалізації, проводити паралелі між концептами мультикультурності і європейської ідентичності;
- наводити та інтерпретувати прикладні кейси реалізації політики у різних країнах крізь призму суспільно-політичного дискурсу, освітньо-виховних проєктів, інформаційних кампаній;

- формулювати рекомендації щодо розв'язання низки проблем, спричинених ситуацією «failing multiculturalism» («невиправданого мультикультуралізму»), знаходити інструменти для подолання суперечностей довкола підтримки та опозиції ідеї в цілому.

Крім того, в результаті успішного проходження навчальної дисципліни «Політичні аспекти мультикультуралізму» студент набуде:

У результаті успішного проходження курсу студент набуде *загальні компетентності*:

- здатність проводити дослідження на відповідному рівні;
- здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;
- здатність вчитися та оволодівати сучасними знаннями;
- здатність генерувати нові ідеї (креативність);
- вміння виявляти, ставити та розв'язувати проблеми;
- здатність до підготовки рекомендацій і проектів політичних рішень на основі аналізу інформації;
- вродіння методами вивчення суспільних феноменів, явищ і процесів

спеціальні (фахові) компетентності:

- усвідомлення природи та значення політики як специфічного виду людської діяльності та особливої сфери пізнання, включаючи розвиток уявлень про політику та її сучасні інтерпретації;
- Здатність комплексно аналізувати владу та урядування, політичні системи, інститути та режими, політичні процеси та політичну поведінку у різних контекстах їх функціонування.
- критичне осмислення проблем та принципів функціонування та закономірностей розвитку влади та публічної політики, політичних інститутів та процесів, гендерної політики, світової політики та політики окремих країн та регіонів;
- Розуміння постмодерного підходу до політики та наукової парадигми, сутності, природи, структури, можливостей і викликів глобальної демократії, суті, особливостей і еволюції формування політичних цінностей у різних типах політичних режимів.

Програмні результати навчання:

- застосовувати для розв'язування складних задач політології розуміння природи та значення політики як специфічного виду людської діяльності та особливої сфери пізнання, включаючи розвиток уявлень про політику та її сучасні інтерпретації, особливостей реалізації влади у різних політичних системах, їхнього соціально-економічного, історичного та соціокультурного контексту;
- застосовувати спеціалізовані концептуальні знання з політології, що включають сучасні наукові здобутки у сфері професійної діяльності або галузі знань і є основою для оригінального мислення та проведення досліджень, критичне осмислення проблем у галузі та на межі галузей знань;
- критично осмислювати принципи здійснення влади та публічної політики, політичних інститутів та процесів, світової політики та політики окремих країн та регіонів;
- здійснювати управління складною діяльністю у сфері політики, політології та у ширших контекстах, розробляти плани і заходи з їх реалізації, забезпечувати якість освіти, оцінювати ефективність і результативність діяльності;
- аналізувати політичний процес на підставі постмодерного підходу та засад і методології соціального конструктивізму, розуміння сутності і форм ідеологічного маніпулювання, оперування різними за евристичними цінностями моделями

громадянського суспільства, різними політичними цінностями й антицінностями в умовах глобалізації, концепціями, практиками, засадами і моделями політики мультикультуралізму, етнонаціональної політики, управління розмаїттям, конфліктами та перспективами розвитку громадянського суспільства в країнах світу.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1 Вступна частина

Тема 1. Проблема мультикультуралізму та підстави її політологічного дослідження. Передумови формування концепту мультикультуралізму

Формування поняття мультикультуралізм. Політологічні аспекти дослідження мультикультуралізму. Мультикультуралізм в Середньовічній думці. Мультикультуралізм в класичному лібералізмі. Д. Лок. Де немає закону, там немає і свободи. Мультикультуралізм в марксизмі й соціальному лібералізмі. І. Кант. Д.С. Міль. Критика патерналізму. Кризу довіри до мультикультуралізму. Розбіжності в оцінці результатів мультикультурної політики можуть бути достатньою мірою осмислені, а її перспективи — аргументовано визначені через систематичне і поглиблене філософське дослідження мультикультуралізму

Основні поняття: мультикультуралізм, білінгвізм, бікультурність, «канадська мозаїка», багатокультурність, теорія «плавильного казана», культура, етнос, меншина, політичний проект, політичний, політичний процес.

Тема 2. Аксіологічний підхід і мультикультуралізм. Політичні ідеї мережевого аналізу і мультикультуралізм.

М. Вебер. Ціннісно-нормативний зміст і сенс таких феноменів як релігія, господарство, політика, мораль, а також характер їх взаємодій. О. Шпенглер. Циклічна теорія історичних змін. Ідея аксіологічного плюралізму А. Дж. Тойнбі. Виклик і Відповідь. Т. Парсонс. Ціннісно-консолідуєчий простір. Д. Белл, С. Гантінгтон, Ф. Фукуяма, Е. Тоффлер. Інформаційне суспільство. Теоретичні засади мережевого аналізу. М. Кастельс. Мережевий аналіз на сучасному етапі. Мережева комунікативістика. Мультикультуралізм у творчості Ю. Габермаса. Теорія соціальної еволюції.

Основні поняття: культура, цивілізація, соціальність, інформаційне суспільство, «третя хвиля», постіндустріальне суспільство, виклик і відповідь, циклічність в історії та політиці, інформація та знання, міжцивілізаційний конфлікт, «кінець історії», «інформаціоналізм», культурні конструкти, концепція комунікативної раціональності

Тема 3. Компаративістський підхід і мультикультуралізм. Постмодернізм та мультикультуралізм

Політологічні аспекти мультикультуралізму (I половина XX ст.) Карл Шмітт. Пара «друг – ворог», принцип «виняткових обставин». Г. Ласкі. Теорія «демократичного соціалізму». Політологічні аспекти мультикультуралізму (II половина XX ст.). К. Фрідріх. З. Бжезінський. Компаративний підхід до дослідження тоталітаризму. Г. Алмонд. С. Вебер. Політична культура. Громадянська культура. Д. Аптер. Компаративні підходи - інституціоналізм, девелопменталізм і неінституціоналізм. Сучасні політологічні аспекти мультикультуралізму. Ж.-М. Ліотар. Ж. Дерріда. Ж. Бодрійяр.

Основні поняття: ідея «Великого простору», держава загального добробуту, цивілізаційний підхід, уявна спільнота, альтиметрична еліта, мерократична еліта, консенсусна демократія, метанаративи, тотальні ідеології, деконструкція, логоцентризм, мовчазна більшість, безреферентний референдум, симулякр.

Тема 4. Теоретичні підходи до поняття ідентичності. Методологічні основи дослідження ідентичності

Формування концепту ідентичності. Ідентифікація та ідентичність. Соціальна, групова, етнічна й культурну ідентичність. Основні концепти – психофізіологічний, соціальний і самоідентифікації. Психологічна основа теорії ідентичності. Е. Фройд. Е. Фром. Е. Еріксон. Кризи персональної ідентичності. Методологічні основи дослідження ідентичності. Символічний інтеракціонізм. Теорії соціального конструювання та постструктуралізму. Теорії масової мобілізації і постмодерну. Теорії соціокультурної традиції

Основні поняття: ідентифікація, ідентичність, солідарність, ідеологія, ситуативна ідентичність, ідентичність і інтеракція, інтеріоризації, інший, постструктуралізм, класова свідомість, суспільне буття.

Змістовий модуль 1 Основна частина

Тема 5. Фактори політичної ідентифікації. Управління багатокультурністю

Ідентичність в політичних дослідженнях. Кризова і негативна політична ідентичність. Функції політичної ідентичності. Індикатори оцінки політичної ідентичності. Імперська традиція та її критика. Клода Леві-Стросс. Критика розуміння розвитку людства як «уніфікованої монотонності». Особливості управління багатокультурністю наприкінці ХХ- на початку ХХІ століття. Оновлення засад лібералізму і концепція диференційованих за групами прав. Множинність мультикультуралізмів та їх типологія. Оцінка стану і перспектив мультикультуралізму.

Основні поняття: політичні ідеї, політичні стереотипи, установки, цінності, соціалізація, ресоціалізація, криза ідентичності, цілісність, негативна ідентичність, образ ворога, соціальна міфологія, багатокультурність, культура, мультикультурна політика, асиміляціоністські моделі, геттоїзація, «симетричний» мультикультуралізм, «асиметричний» мультикультуралізм.

Тема 6. Операційні принципи мультикультуралізму. Полікультурне суспільство в контексті теорії мультикультуралізму

Витоки толерантності та її різновиди. Нантський едикт. Д. Лок. Д.С. Міль. Толерантність у різних соціальних полях. П. Рікер. Право на помилку. Від толерантності до діалогу і полілогу. Методологічні виміри інтелектуального осягнення і розуміння полікультурного суспільства. Міжрелігійний діалог. Мультикультурна парадигма як гносеологічно-методологічна модель. Мультикультуралізм як ідеологія та політика. Елементи концептуальної схеми мультикультуралізму.

Основні поняття: терпимість, принцип толерантності, плюралізм, багатокультурність, діалог, ідеологія, інституціоналізація культурних груп

Тема 7. Демократизація як частина концептуальної моделі мультикультуралізму. Онтологічні та аксіологічні виміри мультикультуралізму

Демократія – теорія і практика. Арістотель. А. де Токвіль, Д.С. Міль. Й. Шумпетер. Р. Даль. Криза сучасної демократії. Демократія і рівність (національна ідентичність і мультикультуралізм). Полікультурне суспільство як ціннісно-смілова реальність соціального буття. Полікультурний характер сучасного українського суспільства в межах мультикультурної парадигми. Полікультурні відносини в суспільстві в нормативно-аксіологічному аспекті.

Основні поняття: демократія, більшість, меншість, поліархія, конфлікт, критика, власність, ценз, вибори, критерії та принципи демократії, цінності, суверенітет, принцип забезпечення прав меншості, принцип забезпечення прав і свобод людини, принцип гуманізму

Тема 8. Проблема інституту громадянства у європейських мультикультурних державах. Глобалізація і мультикультуралізм

Практика творення мультикультурного суспільства в європейських країнах. Успіхи і виклики. Іспанія. Бельгія. Швейцарія. Швеція. Специфіка побудови сучасної національної ідеї в умовах мультикультуралізму. Особливості релігійних відносин в умовах мультикультуралізму. Демографічні-культурні та цивілізаційно-технологічні чинники

Основні поняття: громадянство, апатриди, біженці, мігранти, комунікація, націоналізм, патріотизм, релігія, християнство, іслам, сексуальність, інформаційне суспільство, цивілізаційні напруги, вільний час, особистий простір.

”

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Денна форма					
	Усього	у тому числі				
л.		п./с.	лаб.	інд.	ср.	
1	2	3	4	5	6	7
Змістовий модуль 1						
Вступна частина						
Тема 1. Проблема мультикультуралізму та підстави її політологічного дослідження. Передумови формування концепту мультикультуралізму	15	2	2	-	-	11
Тема 2. Аксиологічний підхід і мультикультуралізм. Політичні ідеї мережевого аналізу і мультикультуралізм	15	2	2	-	-	11
Тема 3. Компаративістський підхід і мультикультуралізм. Постмодернізм та мультикультуралізм	15	2	2	-	-	11
Тема 4. Теоретичні підходи до поняття ідентичності. Методологічні основи дослідження ідентичності	15	2	2	-	-	11
Основна частина						
Тема 5. Фактори політичної ідентифікації. Управління багатокультурністю	15	2	2	-	-	11
Тема 6. Операційні принципи мультикультуралізму. Полікультурне суспільство в контексті теорії мультикультуралізму	15	2	2	-	-	11
Тема 7. Демократизація як частина концептуальної моделі мультикультуралізму. Онтологічні та аксиологічні виміри мультикультуралізму	15	2	2	-	-	11
Тема 8. Проблема інституту громадянства у європейських мультикультурних державах. Глобалізація і мультикультуралізм	15	2	2	-	-	11
Разом – Змістовний модуль 1	120	16	16	-	-	88
РАЗОМ	120	16	16	-	-	88

5. Теми семінарських занять

Змістовий модуль 1

Вступна частина

Тема 1. Проблема мультикультуралізму та підстави її політологічного дослідження. Передумови формування концепту мультикультуралізму (2 год.)

1. Формування поняття
2. Політологічні аспекти дослідження мультикультуралізму.
3. Мультикультуралізм в Середньовічній думці
4. Мультикультуралізм в класичному лібералізмі
5. Мультикультуралізм в марксизмі й соціальному лібералізмі

Основні поняття: мультикультуралізм, білінгвізм, бікультурність, «канадська мозаїка», багатокультурність, теорія «плавильного казана», культура, етнос, меншина, політичний проект, політичний, політичний процес.

Тема 2. Аксиологічний підхід і мультикультуралізм. Політичні ідеї мережевого аналізу і мультикультуралізм (2 год.)

1. М. Вебер і О. Шпенглер
2. А. Дж. Тойнбі і Т. Парсонс
3. Д. Белл, С. Гантінгтон, Ф. Фукуяма, Е. Тоффлер.
3. Теоретичні засади мережевого аналізу. М. Кастельс
4. Мережевий аналіз на сучасному етапі
5. Мережева комунікативістика. Мультикультуралізм у творчості Ю. Габермаса

Основні поняття: культура, цивілізація, соціальність, інформаційне суспільство, «третя хвиля», постіндустріальне суспільство, виклик і відповідь, циклічність в історії та політиці, інформація та знання, міжцивілізаційний конфлікт, «кінець історії», «інформаціоналізм», культурні конструкти, концепція комунікативної раціональності

Тема 3. Компаративістський підхід і мультикультуралізм. Постмодернізм та мультикультуралізм(2 год.)

1. Політологічні аспекти мультикультуралізму (І половина ХХ ст. _
2. Політологічні аспекти мультикультуралізму (ІІ половина ХХ ст. _
3. Сучасні політологічні аспекти мультикультуралізму
4. Ж.-М. Ліотар
5. Ж. Дерріда
6. Ж.Бодрійяр

Основні поняття: ідея «Великого простору», держава загального добробуту, цивілізаційний підхід, уявна спільнота, альтиметрична еліта, мерократична еліта,

консенсусна демократія, метанаративи, тотальні ідеології, деконструкція, логоцентризм, мовчазна більшість, безреферентний референдум, симулякр.

Тема 4. Теоретичні підходи до поняття ідентичності. Методологічні основи дослідження ідентичності (2 год.)

1. Формування концепту ідентичності. Ідентифікація та ідентичність
2. Психологічна основа теорії ідентичності
3. Методологічні основи дослідження ідентичності
4. Символічний інтеракціонізм
5. Теорії соціального конструювання та постструктуралізму
6. Теорії масової мобілізації і постмодерну
7. Теорії соціокультурної традиції

Основні поняття: ідентифікація, ідентичність, солідарність, ідеологія, ситуативна ідентичність, ідентичність і інтеракція, інтеріоризації, інший, постструктуралізм, класова свідомість, суспільне буття.

Основна частина

Тема 5. Фактори політичної ідентифікації. Управління багатокультурністю (2 год.)

1. Ідентичність в політичних дослідженнях
2. Кризова і негативна політична ідентичність
3. Функції політичної ідентичності
4. Індикатори оцінки політичної ідентичності
5. Імперська традиція та її критика
6. Особливості управління багатокультурністю наприкінці ХХ- на початку ХХІ століття
7. Оновлення засад лібералізму і концепція диференційованих за групами прав
8. Множинність мультикультуралізмів та їх типологія
9. Оцінка стану і перспектив мультикультуралізму

Основні поняття: політичні ідеї, політичні стереотипи, установки, цінності, соціалізація, ресоціалізація, криза ідентичності, цілісність, негативна ідентичність, образ ворога, соціальна міфологія, багатокультурність, культура, мультикультурна політика, асиміляціоністські моделі, геттоїзація, «симетричний» мультикультуралізм, «асиметричний» мультикультуралізм.

Тема 6. Операційні принципи мультикультуралізму. Полікультурне суспільство в контексті теорії мультикультуралізму (2 год.)

1. Витоки толерантності та її різновиди
2. Толерантність у різних соціальних полях
3. Від толерантності до діалогу і полілогу

4. Методологічні виміри інтелектуального осягнення і розуміння полікультурного суспільства
5. Мультикультурна парадигма як гносеологічно-методологічна модель
6. Елементи концептуальної схеми мультикультуралізму

Основні поняття: терпимість, принцип толерантності, плюралізм, багатокультурність, діалог, ідеологія, інституціоналізація культурних груп

Тема 7. Демократизація як частина концептуальної моделі мультикультуралізму. Онтологічні та аксіологічні виміри мультикультуралізму (2 год.)

1. Демократія – теорія і практика
2. Криза сучасної демократії
3. Демократія і рівність (національна ідентичність і мультикультуралізм)
4. Полікультурне суспільство як ціннісно-сміслова реальність соціального буття
5. Полікультурний характер сучасного українського суспільства в межах мультикультурної парадигми
6. Полікультурні відносини в суспільстві в нормативно-аксіологічному аспекті

Основні поняття: демократія, більшість, меншість, поліархія, конфлікт, критика, власність, ценз, вибори, критерії та принципи демократії, цінності, суверенітет, принцип забезпечення прав меншості, принцип забезпечення прав і свобод людини, принцип гуманізму

Тема 8. Проблема інституту громадянства у європейських мультикультурних державах. Глобалізація і мультикультуралізм (2 год.)

1. Іспанія
2. Бельгія
3. Швейцарія
4. Швеція
5. Специфіка побудови сучасної національної ідеї в умовах мультикультуралізму
6. Особливості релігійних відносин в умовах мультикультуралізму
7. Демографічні-культурні та цивілізаційно-технологічні чинники

Основні поняття: громадянство, апатриди, біженці, мігранти, комунікація, націоналізм, патріотизм, релігія, християнство, іслам, сексуальність, інформаційне суспільство, цивілізаційні напруги, вільний час, особистий простір.

6. Теми лабораторних занять

Лабораторні заняття не передбачені навчальною програмою.

7. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Формування поняття. Політологічні аспекти дослідження мультикультуралізму. Мультикультуралізм в Середньовічній думці. Мультикультуралізм в класичному лібералізмі. Мультикультуралізм в марксизмі й соціальному лібералізмі	11
2	Тема 2. Ф. Ніцше. М. Вебер і О. Шпенглер. А. Дж. Тойнбі і Т. Парсонс. Д. Белл, С. Гантінгтон, Ф. Фукуяма, Е. Тоффлер. Теоретичні засади мережевого аналізу. М. Кастельс. Мережевий аналіз на сучасному етапі. Мережева комунікативістика. Мультикультуралізм у творчості Ю. Габермаса	11
3	Тема 3. Політологічні аспекти мультикультуралізму (І половина ХХ ст. Політологічні аспекти мультикультуралізму (ІІ половина ХХ ст. Сучасні політологічні аспекти мультикультуралізму. Ж.-М. Ліотар. Ж. Дерріда. Ж.Бодрійяр	11
4	Тема 4. Формування концепту ідентичності. Ідентифікація та ідентичність. Психологічна основа теорії ідентичності. Методологічні основи дослідження ідентичності. Символічний інтеракціонізм. Теорії соціального конструювання та постструктуралізму. Теорії масової мобілізації і постмодерну. Теорії соціокультурної традиції	11
5	Тема 5. Ідентичність в політичних дослідженнях. Кризова і негативна політична ідентичність . Функції політичної ідентичності. Індикатори оцінки політичної ідентичності. Імперська традиція та її критика. Особливості управління багатокультурністю наприкінці ХХ- на початку ХХІ століття. Оновлення засад лібералізму і концепція диференційованих за групами прав. Множинність мультикультуралізмів та їх типологія. До оцінки стану і перспектив мультикультуралізму	11
6	Тема 6. Витоки толерантності та її різновиди. Толерантність у різних соціальних полях. Від толерантності до діалогу і полілогу. Методологічні виміри інтелектуального осягнення і розуміння полікультурного суспільства. Мультикультурна парадигма як гносеологічно-методологічна модель. Елементи концептуальної схеми мультикультуралізму	11
7	Тема 7. Демократія – теорія і практика. Криза сучасної демократії. Демократія і рівність (національна ідентичність і мультикультуралізм).	11

	Полікультурне суспільство як ціннісно-сміслова реальність соціального буття. Полікультурний характер сучасного українського суспільства в межах мультикультурної парадигми. Полікультурні відносини в суспільстві в нормативно-аксіологічному аспекті	
8	Тема 8. Проблема інституту громадянства у європейських мультикультурних державах. Іспанія. Бельгія. Швейцарія. Швеція. Специфіка побудови сучасної національної ідеї в умовах мультикультуралізму. Особливості релігійних відносин в умовах мультикультуралізму. Демографічні-культурні та цивілізаційно-технологічні чинники	11
		88

8. Індивідуальні завдання

Індивідуальні завдання не передбачені навчальною програмою.

9. Методи навчання

Навчальний процес здійснюється за традиційною технологією: лекції, практичні (семінарські) заняття, самостійна робота. Також передбачено колаборативне навчання (форми – групові проекти, спільні розробки, групові розрахункові роботи, навчальні спільноти, тьюторство і т.д.), проектно-орієнтоване навчання, дискусії, аналіз літератури та інформаційних баз даних.

На лекційних заняттях використовуються головно: словесні методи (розповідь, бесіда, пояснення, лекція, діалог); наочні і практичні методи (ілюстрація, демонстрація, а також презентація); метод синтезу, аналізу, індукції, дедукції тощо. На семінарських заняттях використовуються: дискусія, проблемно-пошуковий, репродуктивний, інтерактивний методи тощо. У рамках самостійної роботи застосовуються дослідницькі методи. Творча робота буде обговорюватись і виконуватись в рамках лекцій, семінарів, а також самостійної роботи.

10. Методи контролю

Оцінка знань, умінь і практичних навиків студента з курсу «Політичні аспекти мультикультуралізму» здійснюється за 100-бальною шкалою.

Бали нараховуються за наступним співвідношенням: практичні/самостійні тощо – 80% семестрової оцінки (максимальна кількість балів – 80); контрольні заміри (модулі) – 20% .

Поточний контроль знань студентів проводять за трьома складовими:

- контроль систематичності та активності роботи студента впродовж семестру;
- контроль за виконанням модульних завдань/контрольних замірів;
- контроль за виконанням завдань самостійного опрацювання і розрахункової роботи.

При контролі систематичності й активності роботи студентів оцінці підлягають:

- самостійна робота студентів;
- відвідування й активність на семінарських заняттях;
- рівень засвоєння знань програмного матеріалу.

Поточний контроль успішності здійснюється за десятибальною шкалою: "10" – відмінно, "8" – добре, "6" – задовільно, "4" – доповнення, "2" – коментарі (участь у дискусії). Реферат, доповідь – 5 балів; есе – 3 бали (дозволено лише по одному реферату, доповіді або есе). Контроль знань за результатами вивчення змістовного модуля оцінюється в 20 балів. Форма модульного контролю – у комбінованій (усній і тестовій) формі в кінці семестру.

11. Розподіл балів, що присвоюється студентам

Максимальна кількість балів при оцінюванні знань студентів із дисципліни, котра завершується заліком, становить за поточну успішність 80 балів. На модулі студент теж може отримати 20 балів.

Поточний контроль та самостійна робота								Сума	модуль
Змістовий модуль 1								80	20
1	2	3	4	5	6	7	8		
10	10	10	10	10	10	10	10	80	20

1, 2 ... 8 – теми семінарських занять у рамках змістовного модуля.

При оформленні документів за екзаменаційну сесію використовується таблиця відповідності оцінювання знань студентів за різними системами.

Шкала оцінювання: вузу, національна та ECTS

Національна шкала	Рейтингова шкала	Шкала ECTS	Пояснення
5 (відмінно)	90-100	A	Відмінно
4 (добре)	81-89	B	Дуже добре
	71-80	C	Добре
3 (задовільно)	61-70	D	Задовільно
	51-60	E	Достатньо
2 (незадовільно)	25-50	FX	Незадовільно
	0-24	F	Незадовільно без права перездачі

12. Методичне забезпечення

1. Робоча програма навчальної дисципліни «Політичні аспекти мультикультуралізму».
2. Силабус і схема курсу «Політичні аспекти мультикультуралізму».
3. Методичні рекомендації для студентів з курсу «Політичні аспекти мультикультуралізму»)» з планом проведення лекційних і семінарських занять та самостійної роботи з курсу, з методами контролю та правилами розподілу балів студентам, а також з питаннями до підсумкового модулю.

13. Основна та додаткова література

1. Андерсон Б. Уявлені спільноти. Міркування щодо походження і поширення націоналізму. - К.: Критика, 2001. - 271 с.
2. Арндт Х. Джерела тоталітаризму : пер. з англ. / Ханна Арндт. – 2-е вид. – К. : ДУХ І ЛІТЕРА, 2005. – 584 с.
3. Арон Р. Мир і війна між націями : пр. з фр. / Реймунд Арон. – К. : МП «Юніверс», 2000. – 686 с.

4. Бандурка А.С. Строката ковдра мультикультуралізму : монографія / А.С. Бандурка. – Харків : Золота миля, 2013. – 198 с.
5. В'євйорка М. Віднайдена сенсу. Суб'єкт перед лицем глобалізації. Київ. 2017. 288 с.
6. Висоцька Н. О. Дискусійні питання мультикультуралізму в американському соціумі / Н. О. Висоцька // Концепція мультикультуралізму. - К. : Стилос, 2005. - С. 16-29.
7. Волошенюк О. Переваги і недоліки політики мультикультуралізму // Форум права. 2019. № 56 (3). С. 6–12.
8. Губерський Л.В., Андрущенко В.П., Михальченко М.Й. Культура. Ідеологія. Особистість: методолого-світоглядний аналіз. - К., Знання України, 2002, 580 с.
9. Донскіс Л. Збережена ідентичність і сучасний світ / Л. Донскіс. – К. : Факт, 2010. – 312 с.
10. Дрожжина С.В. Мультикультуралізм як концептуальна модель та праксеологія розуміння сучасного українського соціуму: монографія / С.В.Дрожжина. – Донецьк, 2009. – 288 с.
11. Павленко Ю. В. Історія світової цивілізації: Соціокультурний розвиток людства : навч. посіб. / Павленко Ю. В. ; від. ред. та автор вст. слова С. Кримський. – 2-ге вид., стереотип. – К. : Либідь, 1999. – 360 с.
12. Скар О. Особливості політичної ідентичності старшокласників [текст] / О.Скар // Соціальна психологія. – 2004. – № 5 (7). – С. 90–94.
13. Тоффлер Е. Третя Хвиля / Е. Тоффлер / Пер. з англ. – К.: Вид. дім “Всесвіт”, 2000. – 480 с.
14. Філик О. Проблемні аспекти та критика політики мультикультуралізму в країнах Європи // Регіональні студії. 2021. № 27. С. 69–76.
15. Філик О. Особливості та моделі управління інтеграцією, культурним розмаїттям і політики мультикультуралізму в країнах Європи // Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії. 2021. Вип. 37. С. 206–215.
16. Шаап С. Мстива отрута: ріст невдоволення / Сібе Шаап ; пер. з нід. С. Святенко – К. : Вид-во Жупанського, 2015. – 22 с.
17. Шай Р. Теоретико-правові проблеми мультикультуралізму як традиційної моделі адаптації / Роман Шай // Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Серія: Юридичні науки. — Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2018. — № 889, випуск 17. — С. 55–59.
18. Яновська О. М. Політична ідентичність населення України / О. М. Яновська // Актуальні проблеми сучасних наук – 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/15_APSN_2011/Politologia/10_87746.doc.htm.
19. Ярош О. А. Мультикультуралізм і криза довіри: межі толерантності / О. А. Ярош // Концепція мультикультуралізму. - К. : Стилос, 2005. - С. 128-131.
20. Kymlicka W. Defending diversity in an era of populism: Multiculturalism and interculturalism compared // Meer N., Modood T., Zapata-Barrero R. Multiculturalism and interculturalism. Debating the dividing lines. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2016. P. 158–177.
21. Kymlicka W. The Essentialist Critique of Multiculturalism: Theories, Policies, Ethos // Uberoi V., Modood T. Multiculturalism Rethought: Interpretations, Dilemmas, New Directions. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2015. P. 209–249.
22. Fylyk O. Formation and effects of the politics of multiculturalism's development: historiographical context on the European background // Studium Europy Srodkowej i

Wschodniej: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Gospodarki Krajowej w Kutnie. 2021. Nr. 15. S. 206–217.

Додаткова література

23. Бурд'є П. Влада журналістики П. Бурд'є // Ї: Незалежний культурологічний часопис, 2004. – Ч. 32. – С.10-17.
24. Конквест Р. Жнива скорботи: радянська колективізація і голодомор : пер. з англ. / Р. Конквест. – К. : Либідь, 1993. – 384 с.
25. Козловець М. Національна ідентичність в Україні в умовах глобалізації: монографія / М. Козловець, Н.Ковтун. – Київ: ПАРАПАН, 2010. – 210 с.
26. Короткий оксфордський політичний словник : пер. з англ. / за ред. І. Макліна, А. Макмілана. – К. : Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 2005. – 789 с.
27. Ніцше Ф. Так казав Заратустра. Жадання влади / Ф. Ніцше ; пер. з нім. А. Онишка, П. Таращука. – К. : Основи, Дніпро, 1993. – 435 с.
28. Норман М. Наймарк. Геноциди Сталіна / М. Норман ; пер. з англ. В. Старка. – К. : Видав. дім «Києво-Могилянська академія», 2011. – 135 с.
29. Сладкий Д. Національна ідентичність як фактор національної та міжнародної безпеки // [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=83&c=2035>.
30. Фюре Ф. Минуле однієї ілюзії. Нарис про комуністичну ідею у ХХ столітті : пер. з фр. / Франсуа Фюре. – К. : Дух і Літера, 2007. – 810 с.
31. Чорна книга комунізму. Злочини, терор і репресії / Стефан Куртуа, Ніколя Верт, Жан-Луї Панне, Анджей Пачковський, Карел Бартошек, Жан-Луї Марголен / пер. з фр. Яреми Кравця. – Львів : Афіша, 2008. – 711 с.
32. Енциклопедія постмодернізму / [наук. ред. О. Шевченко]. – К.: Основи, 2003. – 503 с.
33. Іванов І.Ю. Феномен політичної ідентичності: політологічний аспект [Е-ресурс]: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Grani/2012_4/34.pdf
34. Попович М. В. Витоки мультикультуралізму / М. В. Попович // Концепція мультикультуралізму. - К. : Стилос, 2005. - С. 8-15
35. Романюк А.С. Історія західних політичних вчень: політичні доктрини ХХ – початку ХХІ ст. – К.: Знання, 2011. – 255 с.
36. Сміт Е.Д. Національна ідентичність [електронний ресурс]: <http://litopys.org.ua/smith/smi02.htm>
37. Радевич-Винницький Я. Мова і нація. Ідентичність та її мовний компонент у не одномовному суспільстві: українські реалії. [Е-ресурс]: http://www.lnu.edu.ua/faculty/Philol/www/mova_i_suspilstvo/02_2011/14_Radevych.pdf

38. Рено Ф. Мультикультуралізм / Філіп Рено // Європейський словник філософій. Лексикон неперекладностей / наукові керівники проекту: Барбара Кассен і Костянтин Сігов ; [пер. з фр.]. - Вид. друге, виправл. - К. : Дух і літера, 2011. - Т. 1. - С. 326-329.
39. Тягло О. В. Роздуми Карла Поппера щодо теорії та практики демократичної держави / О. В. Тягло // Постметодика. - 2010. - № 1 (92). - С. 2-10.
40. Федотова В. Єдність і багатоманітність культур за умов глобалізації / Валентина Федотова // Філософська думка. - 2011. - № 4. - С. 64-75.
41. Lentin A., Tittley G. The Crises of Multiculturalism: Racism in a Neoliberal Age. London: Zed Books, 2011. 298 p.
42. Levey G. Diversity, duality and time // Meer N., Modood T., Zapata-Barrero R. Multiculturalism and interculturalism. Debating the dividing lines. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2016. P. 201–224.
43. Levey G. Interculturalism vs. Multiculturalism: A Distinction Without a Difference? // Journal of Intercultural Studies. 2012. Vol. 33. No. 2. P. 217–224.
44. Levey G. The Bristol school of multiculturalism // Ethnicities. 2019. Vol. 19. No. 1. P. 200–226.
45. Loobuyck P. Towards an intercultural sense of belonging together: Reflections on the theoretical and political level // Meer Modood N., T., Zapata-Barrero R. Multiculturalism and interculturalism. Debating the dividing lines. Edinburgh, 2016. P. 225–245.
46. Ossewaarde M. The national identities of the death of multiculturalism discourse in Western Europe // Journal of Multicultural Discourses. 2014. Vol. 9. No. 3. P. 173–189.

Інтернет-джерела:

47. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, електронні фахові видання // www.nbuv.gov.ua
48. Львівська національна наукова бібліотека імені В. Стефаника // <http://www.library.lviv.ua/>
49. Національна історична бібліотека України :// <http://www.dibu.kiev.ua/>
50. Національна парламентська бібліотека України // <http://www.nplu.org/>
51. Харківська державна наукова бібліотека України імені В. Короленка // <http://korolenko.kharkov.com/>
52. Наукова бібліотека ім.В. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка // <http://lib-gw.univ.kiev.ua/>
53. Наукова бібліотека Львівського національного університету імені Івана Франка // <http://library.lnu.edu.ua/bibl/>
54. Книжкова палата України імені Івана Федорова // <http://www.ukrbook.net/>
55. Інформаційні ресурси в Інтернеті Офіційні веб-сайти органів державної виконавчої влади, інших органів публічної влади, в тому числі Інтернет-сайти органів місцевого самоврядування. Інформаційний ресурс <http://udl.despro.org.ua/> , де зібрані е-курси у сфері публічного управління
56. Overseas-born population in the United Kingdom, excluding some residents in communal establishments, by sex, by country of birth, January 2019 to

- December 2019 // Office for National Statistics. 21 May 2020. URL: <https://www.ons.gov.uk/file?uri=%2fpeoplepopulationandcommunity%2fpopulationandmigration%2finternationalmigration%2fdatasets%2fpopulationoftheunitedkingdombycountryofbirthandnationality%2fjanuary2019todecember2019/populationbycountryofbirthandnationalityjan19todec1919052020143312.xls>
57. Palmer A. Multiculturalism has left Britain with a toxic legacy // The Telegraph. 2012. URL: <https://www.telegraph.co.uk/news/uknews/immigration/9075849/Multiculturalism-has-left-Britain-with-a-toxic-legacy.html>
58. Religion by ethnic group by main language – England and Wales // ons.gov.uk. URL: <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20160105160709/http://www.ons.gov.uk/ons/about-ons/business-transparency/freedom-of-information/what-can-i-request/published-ad-hoc-data/census/ethnicity/ct0341-2011-census.xls> (дата звернення: 08.10.2021).
59. Religious Affiliation // British Social Attitudes Online. 2016. URL: <https://web.archive.org/web/20170927052351/http://www.natcen.ac.uk/media/1469605/BSA-religion.pdf>
60. Rushdie S. The New Empire Within Britain // New Society. 9 December 1982. No. 421 URL: https://public.wsu.edu/~hegglund/courses/389/rushdie_new_empire.htm

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з науково-педагогічної роботи

«27» 09 2020р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Політичні аспекти мультикультуралізму»

Форма навчання	Курс	Семестр	Заг. обсяг (год.)	Всього аудит. (год.)	У тому числі (год.):			Самостійна робота (год.)	Контрольні (модульні) роботи (шт.)	Розрахунково-графічні роботи	Курсові проекти (роботи)	Залік (сем.)	Екзамен (сем.)
					Лекції	Лабораторні	Практичні/ семінарські						
Денна	I	II	120	32	16	0	16	88	1	0	0	2	

Робоча програма складена на основі ОПП «ПОЛІТОЛОГІЯ» другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 052 «Політологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Робоча програма складена Вдовичином Ігорем Ярославовичем, доктором політичних наук, професором, професором кафедри теорії та історії політичної науки
(вчена ступінь, вчене звання, ім'я та ініціали автора (ів) програми)

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри теорії та історії політичної науки філософського факультету (протокол № 1 від «31» серпня 2022 р.)

Завідувач кафедри теорії та історії політичної науки

(підпис) (проф. Шипунов Г.В.)

«31» 08 2022 року

Схвалено Вченою радою філософського факультету.
Протокол № 12/7 від «21» 09 2022 року

Голова Вченої ради

(підпис) (доц. Рижак Л. В.)

«21» 09 2022 року